

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет гуманітарно-педагогічний

Кафедра психології і педагогіки

ЗАТВЕРДЖУЮ

Декан гуманітарно-педагогічного факультету

Л. Л. Станіславова

19 вересня 2020 р.

СИЛАБУС

Навчальна дисципліна Соціальна психологія з тренінгом комунікативності

Освітньо-професійна програма Психологія

Рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

Загальна інформація

Позиція	Зміст інформації
Викладач(і)	Антонова Зінаїда Олександрівна
Профайл викладача	http://psy.khnu.km.ua/1134-2/
E-mail викладача(ів)	shvedzina@ukr.net
Контактний телефон	+380673608969
Сторінка дисципліни в ІСУ	https://msn.khnu.km.ua/enrol/index.php?id=847
Навчальний рік	2020-2021
Консультації	Очні: понеділок, 5-а пара, 3-405а, п'ятниця, 2-а пар, 3-405а он-лайн: за необхідністю та попередньою домовленістю

Характеристика дисципліни

Форма навчання	Курс	Семестр	Загальний обсяг		Кількість годин							Форма семестрового контролю		
					Аудиторні заняття				Індив. робота студента	Самостійна робота студента, в т.ч. ІРС	Курсовий проект			Курсова робота
			Кредити ЄКТС	Години	Всього	Лекції	Лабораторні роботи	Практичні заняття						
Денна	2	3	5,0	150	51	34		17		99			Залік	Іспит

Анотація дисципліни

Дисципліна «Соціальна психологія з тренінгом комунікативності» є складовою обов'язкової частини дисциплін професійної підготовки фахівців першого (бакалаврського) освітнього рівня за спеціальністю 053 Психологія за освітньо-професійною програмою Психологія.

Пререквізити: Загальна психологія, Основи тренінгової роботи та коучингу, Соціально-психологічна практика; **кореквізити:** Громадянське суспільство, Психологія особистості, Робота психолога з сім'єю, Організаційна психологія, Кризова психологія та віктимологія.

Мета і завдання дисципліни

Мета дисципліни – ознайомити студентів з новітніми досягненнями сучасної соціальної психології, а також загальними принципами та механізмами міжособистісної взаємодії.

Завдання дисципліни: поглибити знання здобувачів вищої освіти про сучасні дослідження в соціальній психології; ознайомити з основними напрямками розвитку зарубіжної та вітчизняної науки; допомогти здобувачам вищої освіти оволодіти доступними навичками процесу спілкування та взаємодії в групах.

Очікувані результати навчання

Студент, який успішно завершив вивчення дисципліни, повинен бути здатним: аналізувати та пояснювати психічні явища соціальної психології, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх

розв'язання; рефлексувати та критично оцінювати достовірність одержаних результатів психологічного дослідження у сфері соціальної психології, формулювати аргументовані висновки; взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові відмінності; ефективно виконувати різні ролі у команді у процесі вирішення фахових завдань, у тому числі демонструвати лідерські якості; розробляти план ефективного тренінгу комунікативних навичок, здійснювати психологічний супровід клієнта та визначати цілі, що спрямовані на вирішення запитів клієнта, його основних зон для навчання та розвитку.

Тематичний і календарний план вивчення дисципліни

№ тижня	Тема лекції*	Тема лабораторного заняття*	Самостійна робота студентів		
			Зміст	Год.	Література
1	2	3	4	5	6
1	Місце і роль соціальної психології в системі наукового знання	Місце і роль соціальної психології в системі наукового знання.	Опрацювання теоретичного матеріалу. Виконання домашнього завдання до теми № 1. Підготовка до виконання практичної роботи № 1	8	[1 с.8-46; 2 с.7-22; 3 с.5-13; 4 с.7-49; 5 с.6-10]
2	Методи соціально-психологічного дослідження		Опрацювання теоретичного матеріалу. Виконання домашнього завдання до теми № 2. Підготовка до виконання практичної роботи № 2	8	[1 с.8-46; 2 с.7-22; 3 с.5-13; 4 с.7-49; 5 с.6-10]
3	Сучасні напрямки розвитку зарубіжної соціальної психології	Соціально-психологічні проблеми особистості	Опрацювання теоретичного матеріалу. Виконання домашнього завдання до теми № 3. Підготовка до виконання практичної роботи № 3	8	[1, с. 48-54; 2, с. 23-36; 3, с. 15-25, 65-68; 5, с. 42-45]
4	Соціально-психологічні проблеми особистості		Опрацювання теоретичного матеріалу. Виконання домашнього завдання до теми № 4. Підготовка до виконання практичної роботи № 4	8	[1, с.63-72, ; 2, с. 56-65; 3, с.101-105]
5	Дослідження окремих моделей соціалізації особистості	Дослідження окремих моделей соціалізації особистості	Опрацювання теоретичного матеріалу. Виконання домашнього завдання до теми № 5. Підготовка до виконання практичної роботи № 5	8	[1 с.84-135; 2 с.180-200, с.203-249; 3 с.61-64, с.65-110; 4 с.165-214, с.215-276; 5 с.46-56, с.64-75]
6	Соціально-психологічні закономірності спілкування і взаємодії людей		Опрацювання теоретичного матеріалу. Виконання домашнього завдання до теми № 6. Підготовка до виконання практичної роботи № 6	9	[1, с. 73- 89; 2, с. 32-54; 3, с. 96- 113]
7	Проблема групи в соціальній психології	Соціально-психологічні закономірності спілкування і взаємодії людей	Опрацювання теоретичного матеріалу. Виконання домашнього завдання до теми № 7. Підготовка до виконання практичної роботи № 7	8	[1 с.187-202; 2 с.112-124; 4 с.289-311; 5 с.269-280]
8	Соціальна психологія малих груп		Опрацювання теоретичного матеріалу. Виконання домашнього завдання до теми № 8. Підготовка до виконання практичної роботи № 8	8	[1 с.235-248; 4 с.344-354; 5 с.312-326]

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>
9	Психологія організованих соціальних груп	Психологія організованих соціальних груп	Опрацювання теоретичного матеріалу. Виконання домашнього завдання до теми № 9. Підготовка до виконання практичної роботи № 9	8	[1 с.151-171; 3 с.205-246; 4 с.355-365; 5 с.363-370]
10	Психологія великих соціальних груп		Опрацювання теоретичного матеріалу. Виконання домашнього завдання до теми № 10. Підготовка до виконання практичної роботи № 10	8	[3 с.247-265; 4 с.371-377; 5 с.382-400]
11	Психологія стихійних груп: психологія натовпу	Психологія стихійних груп: психологія натовпу	Опрацювання теоретичного матеріалу. Виконання домашнього завдання до теми № 11. Підготовка до виконання практичної роботи № 11	8	[3, с. 128-185; 6, с. 273-298; 7, с. 27-49]
12	Комунікативна компетентність як основа ефективного професійного спілкування	Техніки регулювання емоційного напруження. Зворотній зв'язок і його роль у спілкуванні. Відпрацювання навичок активного слухання	Опрацювання теоретичного матеріалу. Виконання домашнього завдання до теми № 12. Підготовка до виконання практичної роботи № 12	10	[3, с. 128-185; 6, с. 273-298; 7, с. 27-49]

Примітка: * Лекції проводяться щотижня – дві години, практичні заняття – по дві години через тиждень.

Політика дисципліни

Організація освітнього процесу з дисципліни відповідає вимогам положень про організаційне і навчально-методичне забезпечення освітнього процесу, освітньої програми та навчальному плану. Студент зобов'язаний відвідувати лекції і лабораторні заняття згідно з розкладом, не запізнюватися на заняття, практичні завдання виконувати відповідно до графіка. Пропущене лабораторне заняття студент зобов'язаний опрацювати самостійно у повному обсязі і відвітати перед викладачем не пізніше, ніж за тиждень до чергової атестації. До лабораторних занять студент має підготуватися за відповідною темою і проявляти активність. Набутті особою знання з дисципліни або її окремих розділів у неформальній освіті зараховуються відповідно до Положення про порядок перезарахування результатів навчання у ХНУ (<http://khnu.km.ua/root/files/01/06/03/006.pdf>). Виконуючи самостійну роботу з дисципліни, студент має дотримуватися політики доброчесності. У разі наявності плагіату він отримує незадовільну оцінку і має виконати завдання за новою темою.

Критерії оцінювання результатів навчання

Оцінювання академічних досягнень студента здійснюється відповідно до «Положення про контроль і оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти у ХНУ». Кожний вид роботи з дисципліни оцінюється за інституційною чотирибальною шкалою. Семестрова підсумкова оцінка визначається як середньозважена з усіх видів навчальної роботи, виконаних і зданих позитивно з урахуванням коефіцієнта вагомості. Вагові коефіцієнти визначаються відповідно до структури дисципліни і важливості окремих видів її робіт.

Оцінювання результатів навчання студентів денної форми навчання складається з таких елементів: захист практичних робіт, представлення результатів виконання завдань для самостійної роботи (домашніх завдань), семестровий контроль (іспит). Студент, який набрав позитивний середньозважений бал за поточну роботу і не здав семестровий контроль (іспит), вважається невстигаючим.

Структурування дисципліни за видами робіт і оцінювання результатів навчання студентів денної форми навчання у семестрі за ваговими коефіцієнтами

Аудиторна робота	Самостійна робота	Семестровий контроль
Практичні роботи	Домашні завдання	Іспит
Т: 1-8	Т: 1-12	1
ВК: 0,3	0,3	0,4

Умовні позначення: Т – тема дисципліни; ВК – ваговий коефіцієнт.

Критерії оцінювання за видами робіт

Практичні роботи, домашні завдання, усне опитування

Оцінювання знань студентів під час практичного заняття здійснюється за такими критеріями:

Оцінка за інституційною шкалою	Узагальнений критерій
Відмінно	Студент глибоко і у повному обсязі опанував зміст навчального матеріалу, легко в ньому орієнтується і вміло використовує понятійний апарат; уміє пов'язувати теорію з практикою, вирішувати практичні завдання, впевнено висловлювати і обґрунтовувати свої судження. Відмінна оцінка передбачає грамотний, логічний виклад відповіді (як в усній, так і у письмовій формі), якісне зовнішнє оформлення роботи. Студент не вагається при видозміні запитання, вміє робити детальні та узагальнюючі висновки. При відповіді допустив дві-три несуттєві <i>похибки</i> .
Добре	Студент виявив повне засвоєння навчального матеріалу, володіє понятійним апаратом, орієнтується у вивченому матеріалі; свідомо використовує теоретичні знання для вирішення практичних задач; виклад відповіді грамотний, але у змісті і формі відповіді можуть мати місце окремі неточності, нечіткі формулювання закономірностей тощо. Відповідь студента має будуватися на основі самостійного мислення. Студент у відповіді допустив дві-три <i>несуттєві помилки</i> .
Задовільно	Студент виявив знання основного програмного матеріалу в обсязі, необхідному для подальшого навчання та практичної діяльності за професією, справляється з виконанням практичних завдань, передбачених програмою. Як правило, відповідь студента будується на рівні репродуктивного мислення, студент має слабкі знання структури курсу, допускає неточності і <i>суттєві помилки</i> у відповіді, вагається при відповіді на видозмінене запитання. Разом з тим набув навичок, необхідних для виконання нескладних практичних завдань, які відповідають мінімальним критеріям оцінювання і володіє знаннями, що дозволяють йому під керівництвом викладача усунути неточності у відповіді.
Незадовільно	Студент виявив розрізнені, безсистемні знання, не вміє виділяти головне і другорядне, допускається помилок у визначенні понять, перекручує їх зміст, хаотично і невпевнено викладає матеріал, не може використовувати знання при вирішенні практичних завдань. Як правило, оцінка «незадовільно» виставляється студенту, який не може продовжити навчання без додаткової роботи з вивчення дисципліни.

Семестровий контроль (іспит)

Семестровий контроль (іспит) відбувається у письмовій формі. Після перевірки письмової роботи викладач може запитати студента про зміст тої чи іншої відповіді.

Екзаменаційний білет складається з таких елементів: два теоретичних питання, п'ять тестових завдань та одне завдання практичного характеру. Кожне завдання оцінюється за чотирибальною інституційною шкалою. Узагальнена оцінка за іспит виводиться як середньоарифметичне з усіх завдань та округлюється відповідно до інституційної шкали.

Оцінювання теоретичних завдань. При оцінюванні беруться до уваги наступні критерії: правильність, повнота, глибина та усвідомленість відповіді, а також послідовність викладення відповіді, вміння формулювати та викладати думки, аргументувати свою позицію.

Критерії оцінювання теоретичних завдань

Оцінка за інституційною шкалою	Узагальнений критерій
Відмінно	Студент глибоко і у повному обсязі, грамотно, логічно і обґрунтовано відповів на поставлені теоретичні питання, вміло використовуючи понятійний апарат. При відповіді допустив дві-три несуттєві похибки.
Добре	Зміст питань розкрито повно, показано володіння понятійним апаратом і фаховою термінологією; виклад відповіді грамотний, але твердження не завжди обґрунтовані, у змісті і формі питань є окремі неточності, нечіткі формулювання тощо. Студент у відповіді допустив дві-три несуттєві помилки.
Задовільно	Зміст питань розкрито неповно. Виявлено знання основного програмного матеріалу в обсязі, необхідному для подальшого навчання та практичної діяльності за професією. Відповідь будується на рівні репродуктивного мислення, слабкі знання структури курсу, допускає неточності і суттєві помилки у відповіді.
Незадовільно	Зміст питань не розкрито. Виявлено розрізнені, безсистемні знання, допущені суттєві помилки у визначенні понять, перекручено їх зміст, виклад матеріалу хаотичний.

Оцінювання тестового завдання. Тестове завдання передбачає репродуктивне відтворення знань шляхом відбору правильної відповіді із запропонованих. Завдання не передбачають виходу за межі чітко окресленого кола понять і допускають лише одну правильну відповідь. За кожну правильну відповідь нараховується один бал. Максимальна кількість балів за тестове завдання – 5.

Відповідність кількості балів за тестове завдання оцінці за інституційною шкалою

Сума балів за тестові завдання	0-2	3	4	5
Оцінка за інституційною шкалою	2	3	4	5

Оцінювання практичного завдання. Професійна спрямованість практичного завдання передбачає вміння творчо застосовувати набуті знання та навички, передбачати та вирішувати проблемні ситуації, які можуть зустрінутися в майбутній професійній діяльності.

Критерії оцінювання практичного завдання

Оцінка за інституційною шкалою	Узагальнений критерій
Відмінно	Студент повно і правильно, грамотно і логічно відповів на питання практичного завдання, використовуючи теоретичні знання, написав детальні і обґрунтовані висновки. У відповіді допустив дві-три несуттєві похибки.
Добре	Студент повно і правильно відповів на питання практичного завдання, використовуючи теоретичні знання, написав правильні, але недостатньо детальні і недостатньо обґрунтовані висновки. У відповіді допустив дві-три несуттєві помилки.
Задовільно	Студент неповно відповів на питання практичного завдання, у відповіді допустив неточності і суттєві помилки. Разом з тим набув навичок, необхідних для виконання практичних завдань, які відповідають мінімальним критеріям оцінювання.
Незадовільно	Студент не відповів або відповів неправильно на питання практичного завдання, не зміг використати теоретичні знання при вирішенні практичних завдань.

Підсумкова оцінка за семестр згідно з інституційною шкалою і шкалою ЄКТС встановлюється в автоматизованому режимі після внесення викладачем усіх оцінок до Електронного журналу. При цьому за інституційною шкалою ставиться відповідна оцінка, а за шкалою ЄКТС – буквене позначення оцінки, що відповідає набраній студентом кількості балів відповідно до таблиці співвідношення.

Співвідношення інституційної шкали оцінювання і шкали оцінювання ЄКТС

Оцінка ЄКТС	Інституційна інтервальна шкала балів	Інституційна оцінка, критерії оцінювання	
		Бал	Опис
A	4,75 – 5,00	5	Відмінно – глибоке і повне опанування навчального матеріалу і виявлення відповідних умінь і навичок.
B	4,25 – 4,74	4	Добре – повне знання навчального матеріалу з кількома незначними помилками.
C	3,75 – 4,24	4	Добре – в загальному правильна відповідь з двома-трьома суттєвими помилками.
D	3,25 – 3,74	3	Задовільно – неповне опанування програмного матеріалу, але достатнє для практичної діяльності за професією.
E	3,00 – 3,24	3	Задовільно – неповне опанування програмного матеріалу, що задовольняє мінімальні критерії оцінювання.
FX	2,00 – 2,99	2	Незадовільно – безсистемність одержаних знань і неможливість продовжити навчання без додаткових знань з дисципліни.
F	0,00 – 1,99	2	Незадовільно – необхідна серйозна робота і повторне вивчення дисципліни.

Питання для підсумкового контролю з дисципліни

1. Зв'язок соціальної психології з іншими психологічними науками.
2. Розкрийте зміст поняття “предмет соціальної психології”.
3. Розкрийте зміст основних категорій соціальної психології.
4. Основні функції та завдання соціальної психології.
5. Проаналізуйте передумови виникнення соціальної психології як самостійної науки.
6. В чому суть наукової теорії “психологія народів”.
7. У чому полягають основні особливості концепції “психологія мас”.
8. Яким є вплив теорії інстинктів соціальної поведінки на становлення соціальної психології як самостійної галузі знань.
9. Розкрийте суть загальної методології соціальної психології.

10. У чому особливості спеціальної методології соціальної психології.
11. Особливості методики соціальної психології.
12. Що являється емпіричною базою дослідження соціальної психології.
13. У чому полягає специфіка соціально-психологічного дослідження.
14. Розкрийте зміст основних методів збору соціально-психологічної інформації.
15. На розв'язання яких проблем спрямований метод соціометрії.
16. У чому складається суть Я-концепції.
17. Розкрийте зміст понять “реальне Я”, “ідеальне Я”, “дзеркальне Я”.
18. Яка суть психологічного “ефекту приписування”.
19. Проаналізуйте найважливіші ознаки установок. Чи визначають вони поведінку особистості.
20. Розкрийте зміст поняття “соціальний стереотип”.
21. Розкрийте зміст понять “забобони” і “марновірства”.
22. Розкрийте сутність поняття “спілкування”.
23. Чому спілкування є невід’ємною складовою людського існування, важливою передумовою формування людини як соціальної істоти.
24. Який зміст функцій спілкування.
25. Розкрийте зміст вербальних засобів спілкування.
26. У чому полягають основні особливості невербального спілкування.
27. Суть соціально-психологічних механізмів спілкування.
28. Перерахуйте і охарактеризуйте основні структурні компоненти спілкування як комунікативної діяльності.
29. З’ясуйте особливості монологічного, діалогічного і полі логічного спілкування.
30. Розкрийте зміст трьох основних стилів взаємодії.
31. В чому причина виникнення комунікативних бар’єрів.
32. Розкрийте зміст понять між особистісної перцепції.
33. Як перцептивні механізми та ефекти впливають на адекватність пізнання іншої людини.
34. Як впливає інтеракція на розвиток психіки людини?
35. Який зміст поняття “соціалізація”.
36. Охарактеризуйте джерела соціалізації індивіда.
37. Який зміст поняття “соціальна норма”.
38. Психосоціальна концепція розвитку індивіда Еріксона.
39. Який зміст понять “соціальна диференціація”, “соціальна нерівність”.
40. Який зміст поняття “соціальний статус”.
41. Який зміст поняття “соціальна роль”.
42. Охарактеризуйте ознаки соціальної ролі.
43. Зміст поняття “рольова структура особистості”.
44. Розкрийте зміст понять, які характеризують рольову поведінку особистості.
45. Розкрийте зміст поняття “група” в трьох його аспектах: соціологічному, загально-психологічному, соціально-психологічному.
46. Які підходи та напрями у вивченні малої групи.
47. Сутнісні ознаки малої групи.
48. Класифікація малих груп.
49. Які психологічні характеристики малої групи.
50. Охарактеризуйте структурні компоненти малої соціальної групи.
51. Який зміст поняття “групова динаміка”.
52. Розкрийте зміст сучасних представлень про сутності механізму групової динаміки.
53. Розкрийте зміст закономірностей групової динаміки.
54. Розкрийте зміст видів групового впливу (тиску).
55. Прокоментуйте співвідношення понять “згуртованість” і “сумісність”.
56. Проаналізуйте основні джерела групових конфліктів.
57. Психологія організованих соціальних груп: психологія виробничого колективу
58. Розкрийте зміст поняття “колектив”.
59. Перерахуйте психологічні характеристики колективу.
60. Визначте основні риси, якими характеризується колектив.
61. Розкрийте психологічну структуру колективу як вищої форми розвитку групи.
62. Дайте характеристику психічних явищ колективу.
63. Розкрийте зміст поняття “психологічний клімат колективу”.
64. Психологія великих соціальних груп
65. Який зміст понять “суспільна психологія”, “соціальний тип особистості”, “велика група”.
66. Прокоментуйте питання про кількісне визначення поняття “велика група”.
67. Який зміст поняття “психологія класу”.
68. Який психологічний зміст структури психології етнічних груп.
69. Який зміст поняття «маса».
70. Охарактеризуйте розходження в змісті понять «маса» і «натовп».
71. Який зміст поняття “натовп”.

72. Охарактеризуйте основні етапи формування натовпу.
73. Опишіть класифікацію натовпу за ознакою “керованість”.
74. Опишіть класифікацію натовпу за ознакою “характер поведження в ньому людей”.
75. Яка роль лідера в натовпі.

Рекомендована література

Основна література

- 1 Андреева Г. М. Соціальна психологія : навч. посіб. / Г. М. Андреева. – М. : Аспект-Пресс, 2008. – 507 с.
- 2 Гапон Н. Соціальна психологія : навч. посіб. / Н. Гапон. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2008. – 366 с.
- 3 Корнев М. Н. Соціальна психологія : підручник / М. Н. Корнев, А. Б. Коваленко. – Київ : Либідь, 2008. – 301 с.
- 4 Москаленко В. В. Соціальна психологія : підручник / В. В. Москаленко. – Київ : Центр навчальної літератури, 2005. – 624 с.
- 5 Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія : навч. посіб. / Л. Е. Орбан-Лембрик. – Київ : Академвидав, 2010. – 649 с.
- 6 Основи соціальної психології : навч. посіб. / О. А. Донченко [та ін.] ; ред. М. М. Слюсаревський ; АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. – Київ : Міленіум, 2008. – 496 с.
- 7 Сидоренко Е. В. Тренинг коммуникативной компетентности в деловом взаимодействии / Е. В. Сидоренко. – СПб. : Речь, 2003. – 208 с.

Додаткова література

- 8 Андриенко Е. В. Социальная психология : учеб. пособ. для студ. высш. пед. учеб. заведений / Е. В. Андриенко. – М. : Академия, 2002. – 264 с.
- 9 Ежова Н. Н. Научись общаться! : коммуникативные тренинги. – Изд. 2-е. / Н. Н. Ежова. – Ростов н/Д. : Феникс, 2006. – 250 с. – (Серия «Психологический практикум»).
- 10 Крысько В. Г. Социальная психология : учеб. для студ. высш. учеб. заведений / В. Г. Крысько. – М. : Изд-во ВЛАДОС-ПРЕСС, 2002. – 448 с.
- 11 Лесли Р. Развитие навыков эффективного общения / Рай Лесли. – СПб. : Питер, 2002. – 288 с.
- 12 Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів / Л. Е. Орбан-Лембрик. – Київ : Академвидав, 2003. – 446 с.
- 13 Социальная психология : учеб. пособ. для вузов / сост.: Р. И. Мокшанцев, А. В. Мокшанцева. – Новосибирск : Сибирское соглашение ; М. : ИНФРА-М, 2001. – 408 с.
- 14 Кричевский Р. Л. Психология малой группы : учеб. пособ. для вузов / Р. Л. Кричевский, Е. М. Дубовская. – М. : Аспект Пресс, 2001. – 318 с.
- 15 Назаретян А. П. Психология стихийного массового поведения : лекции / А. П. Назаретян. – М. : ПЕР СЭ, 2001. – 112 с.
- 16 Філоненко М. М. Психологія спілкування : підручник / М. М. Філоненко. – Київ : Центр учбової літератури, 2008. – 383 с.